

Academy of Continuing Education, the study investigates the features of museum functioning within specialized adult education institutions.

Results. The scientific-research function of museums in the system of adult higher pedagogical education is diminishing, as adult students aim to improve their qualifications mainly in subject competencies; therefore, the informational potential of the museum is more often used in an applied context. The educational component of museums, which is generally important in pedagogical education, is also losing its relevance, since the creation of auxiliary materials for the museum a priori is not a priority for adult students. Instead, the importance of museums as representative units capable of showcasing the past and present of the educational institution and the educational environment is increasing. And depending on the mission and vision of the museum it is possible to form it mostly as either pedagogical or historical. However, this does not exclude the existence of a museum with another profile, depending on the available collections.

Novelty. First, the experience of the «Education of Vinnytsia Region» museum at the Vinnytsia Academy of Continuing Education is analyzed. Second, the specifics of the functioning of museums in the higher pedagogical education system for adults are considered. Third, the representative functions of museums in modern higher education institutions are recognized.

The practical significance. Self-determination of the public purpose of the museum and its profile will help to use the material resources of the higher education institution for the future development of such structural units.

Key words: museum, museum profile, social mission of museum, higher education institution, adult education.

Стаття надійшла до редакції 29.03.2025
Отримано після доопрацювання 14.04.2025
Прийнято до друку 18.04.2025

УДК 069.6(477)

ГЛОКАЛІЗАЦІЯ І РОЗВИТОК МУЗЕЙНИЦТВА В УКРАЇНІ

Валентина НАДОЛЬСЬКА – кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства
та інформаційно-аналітичної діяльності,
Волинський національний університет ім. Лесі Українки, Луцьк
<https://orcid.org/0000-0002-9621-0074>
<http://doi.org/10.35619/ucpmk.50.1005>
nadolsk65@gmail.com

Світлана ГАВРИЛЮК – доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства
та інформаційно-аналітичної діяльності,
Волинський національний університет ім. Лесі Українки, Луцьк
<https://orcid.org/0000-0002-5142-7464>
romir1991@ukr.net

Аналізується вплив глобалізації на розвиток української музейної справи. Увага акцентується на амбівалентності змін у вітчизняному музейництві – запровадженні у музейну діяльність новітніх зарубіжних практик та виконання музеями місії збереження, презентації і популяризації національної і регіональної історії, культурної спадщини, формування музейними засобами національної і місцевої ідентичностей. На конкретних прикладах презентуються форми інтеграції вітчизняних музеїв у міжнародну галузь культури, світовий інформаційний простір, висвітлюються процеси урізноманітнення інституційних моделей вітчизняних музейних установ, видів музейної активності.

Ключові слова: глокалізація, глобалізація, локалізація, музей, віртуальний музей, інтерактивний музей, економусей, установи музейного типу, національна культурна спадщина, Україна, національна ідентичність.

Актуальність дослідження. Як соціокультурна інституція музей пройшов тривалий шлях становлення і розвитку. У кожную історичну епоху, реагуючи на суспільні зміни, контингент відвідувачів та їх потреби, музей наповнював свою діяльність новими формами і методами збереження, представлення та популяризації пам'яток, постійно виокремлюючи нові функції та завдання. Істотних змін музейна діяльність зазнала в добу глобалізації. Процеси всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції й уніфікації перетворили музеї з традиційних зберігачів артефактів на активні культурні центри, які використовують інновації та цифровізацію для залучення міжнародної аудиторії, реалізації освітніх ініціатив, актуалізації культурної спадщини, мобільної адаптації до сучасних викликів. Окреслені зміни роблять музеї більш впливовими, доступними, інтерактивними та релевантними у сучасному світі. Попри переваги та нові можливості, пов'язані з глобалізацією, музейний світ у XXI ст. орієнтується й на збереження культурної різноманітності, виступає дієвим чинником об'єднання спільнот навколо матеріальних і духовних цінностей, історичної пам'яті, національної та місцевої ідентичностей, допомагаючи суспільству зберігати свою цілісність та стійкість.

Потреба аналізу діяльності вітчизняних музеїв в умовах амбівалентних суспільних процесів, необхідності виконання ними своєї місії та завдань за участі громад актуалізують тему дослідження.

Останні дослідження та публікації. Новітня українська історіографія представлена різноматичними дослідженнями, які розкривають як провідні тенденції розвитку музеїв у контексті динамічних змін другої пол. XX – початку XXI ст., так й вітчизняні практики співпраці музеїв із місцевими громадами задля збереження пам'яток, включення їх в індустрію дозвілля і культурного туризму. Зокрема, особливості взаємодії музею і суспільства в умовах сучасного розвитку нових культурних форм знайшли висвітлення у статтях С. Гаврилюк [7–8], В. Надольської [13], Н. Панас [17], О. Салати [20]. Дослідники аналізують питання розширення соціокультурного простору буття людини і виконання музеями функції міжкультурної комунікації (В. Вощенко [6]), О. Караманов [9], О. Сурмач [21]); появи і розвитку нових типів музеїв (В. Надольська [14], Г. Новікова [15], Ю. Чернобай [24]). Більш ґрунтовно висвітлюються у науковій літературі вітчизняні музейні практики, спрямовані на впровадження інноваційних методик (В. Банах [1], М. Белікова [2], Р. Маньковська [10] та ін.), популяризацію музеями місцевих пам'яток і нематеріальної спадщини (О. Бондарець [3], А. Вільчинський [5], А. Мельник, Р. Качаровський, І. Єрко, Н. Мельник [11], В. Олійник, В. Коцан [16], Ф. Рябчикова [19] та ін.). Націєтворчі та культурозберігаючі засади діяльності сучасного музею обґрунтовуються у статті Н. Філіпчук [23]. Однак, незважаючи на інтерес науковців до питань трансформації музеїв під впливом глобалізаційних процесів, використання у музейній діяльності низки уніфікованих форм взаємодії із відвідувачами, виконання ними соціальної ролі платформи для інтеграції національних і локальних громад, діяльність музеїв України крізь призму глокалізації не стало предметом окремого дослідження. Тому заявлена тема потребує ґрунтовного вивчення та узагальнення.

Мета статті – проаналізувати процеси розвитку українського музейництва в умовах співіснування різноспрямованих тенденцій уніфікації соціокультурного життя, музейних форм і діяльності, з одного боку, та артикулювання музейними засобами змісту національної спадщини, регіональної історії та культури, з іншого.

Виклад матеріалу дослідження. З кінця XX ст. діяльність музеїв у світі детермінується процесами глобалізації. Останні зумовлюють універсалізацію та стандартизацію культурного життя, культурну гібридизацію та комерціалізацію, розвиток загальнопланетарного інформаційного простору, мережі Інтернет, поширення та домінування масової культури. Під впливом глобальних трендів «музейні осередки світу трансформуються в сучасний, інноваційний та творчий простір, орієнтовану на публіку інституцію, ефективно інтегровану в урбаністичну та соціальну індустрію» [8; 43]. Глобалізація зробила музеї більш відкритими та взаємопов'язаними. Вони стали важливими інструментами для популяризації культурного діалогу, збереження світової культурної спадщини.

Трансформаційні зміни музейного світу виразно виявляються в останні десятиріччя і в музейництві України. Глобалізація стимулює впровадження новітніх технологій у діяльність вітчизняних музеїв, що робить їх більш привабливими для молоді та технологічно орієнтованої аудиторії. Збільшення культурних потоків, швидке поширення образів і символів, а також способів комунікації – все це створило можливості для музейної комунікації на якісно новому рівні. Активне розгортання музейного сайтобудівництва, оцифровування колекцій, представлення музеїв за допомогою віртуальних експозицій, екскурсій / турів (проекти: Міністерства культури та інформаційної політики і Google Ukraine «Музеї України просто неба», газети «День» «Музеї онлайн», Національної історичної бібліотеки України «Віртуальні екскурсії музеями України та світу», Малої академії наук «Музейна планета», Львівської облдержадміністрації «Відвідай», Івано-Франківської облдержадміністрації та компанії Skeiron «Музей у смартфоні», електронна колекція Національного музею історії України у Другій світовій війні «Україна. Київ. Бабин Яр» та ін.), промоція музеїв у соціальних мережах, організація онлайн-заходів значно розширили доступність до музейних зібрань, урізноманітнили взаємодію з різновіковою аудиторією.

Завдяки синтезу мережі Інтернет та інформаційних технологій з'явився феномен віртуального музею, який завжди існує у віртуальному просторі. Відтворенню й репрезентації у сучасній і доступній формі культурної спадщини сприяють віртуальні музеї нематеріальної культурної спадщини України (surl.li/gtdlqe), національної спадщини (презентує врятовані від незаконного вивезення з України предмети; museumofstolen.art/), української фалеристики (ucc.milua.org/badges/uss.html). Після розгортання російсько-української війни запроваджено віртуальні музеї вкраденого мистецтва (експонує електронні копії українських пам'яток, які росія вивезла чи знищила; museumofstolen.art/), російської агресії (rusaggression.gov.ua/ua/home.html), «Музей фрагментів війни» (thewarfragments.com/), «Діти проти війни» (childrenagainstarwar.kiev.ua/), VR-музей «Війна впритул» (war.city/uk/). Використовуючи сучасні комп'ютерні технології, адаптуючи світові стандарти актуалізації рухомих об'єктів культурної спадщини, українські музеї представляють на міжнародному рівні національну та локальну історії і

культури, розширюють коло музейної аудиторії, долучаючи до неї іноземних відвідувачів. Залученню міжнародних відвідувачів сприяє й переклад інформації англійською мовою. Глокалізація сприяє тому, що музеї стають мостом між глобальною аудиторією та національною і регіональною спадщиною, підвищують зацікавлення реальних і потенційних відвідувачів музейними зібраннями.

В Україні започатковано процеси створення новітніх інтерактивних музеїв, в яких відвідувачі можуть торкатися, досліджувати, експериментувати та взаємодіяти з експонатами. Їх діяльність базується на інноваціях, сучасній світовій моделі музейної комунікації, яка допомагає виявляти самостійність, активність, креативно набувати нові знання. Серед них найбільше музеїв науки і техніки – Експериментаніум і Водно-інформаційний центр (Музей води) у Києві, Музей цікавої науки і Музей звуку в Одесі, Музеї науки у Львові, Чернівцях, Вінниці, Музей науки Малої академії наук України та ін.

У свою чергу, інтерактивність у діяльності традиційних вітчизняних музеїв стала дієвим інструментом популяризації народних звичаїв, обрядів, ремесел, фольклору, гастрономії. Етнографічні та краєзнавчі музеї України пропонують відвідувачам заняття з писанкарства, ліплення кераміки, петриківського розпису, майстер-класи з виготовлення витинанок, ляльок-мотанок, різдвяних павуків, реконструкції календарних і родинних обрядодійств. Організація художньо-творчої діяльності відвідувачів музеїв за допомогою інтерактивних заходів, їх художня освіта і естетичне виховання на традиційних видах народного мистецтва є однією з найбільш ефективних форм ознайомлення з локальною історією і культурою, залучення до традиційно-побутової спадщини українського народу, формування у відвідувачів національної ідентичності.

Серед новітніх музейних форм, що знайшли поширення в Україні завдяки вивченню та впровадженню світового досвіду музейної взаємодії – діяльність установ музейного типу. Їх головне призначення – проведення різнобічного музейною аудиторією вільного часу, організація дозвілля. На засадах такої концепції сьогодні будують свою роботу тематичні інтерактивні центри Музей дитинства (Харків), Музей у темряві «Третя після опівночі» (Київ), Музейно-культурний комплекс півної історії «Львіварня» (Львів) [12; 11]. В експозиційному просторі цих установ відвідувачі долучаються до реалізації інтерактивних програм, розвивають свою творчу та пізнавальну активність. Інтеграція міжнародних музейних стандартів для представлення національної і регіональної історії стала підґрунтям відкриття в Україні й такого різновиду установ музейного типу як історичні та тематичні парки, які за допомогою сучасних засобів відтворюють історико-культурне середовище конкретної епохи. І хоча така форма ще не набула належного розвитку, її прикладами сьогодні є Центр культури та історії Київської Русі «Парк Київська Русь (с. Копачів, Київська обл.), Парк історичної реконструкції «Оствиця» у Рівному, Етнопарк «Ладомир» (м. Радивилів, Рівненська обл.), Церковно-етнографічний комплекс «Українське село» (с. Бузова, Київська обл.). Усі названі установи реалізують місію популяризації автентичних та реконструйованих артефактів, історичного минулого, презентації регіону, виступають інструментом створення і просування ідентичності регіонального культурного ландшафту в новій глобальній системі.

У вітчизняній музейній мережі з'явилися сотні приватних музеїв [22]. Це переважно художні музеї, що експонують зібрання картин, ікон, книг (Галерея приватних колекцій Олександра Прогнімака, Музей Якубовських, Музей сучасного образотворчого мистецтва України, Музей Однієї вулиці, Музей воскових фігур, Музей булатної зброї та ін.). На базі власних садіб функціонують приватні музеї у Закарпатській області (Музей гуцульського побуту, етнографії та музичних інструментів Романа Кумлика, Музей-медоварня «Чорна бджола», Музей хата-гражда «Анничка», Музей Петра-Шекерика-Доникова та ін.). Сучасні приватні музеї є більш гнучкими в організації роботи, оперативно виявляють та подають нові точки зору як елемент загального опису повсякденності, формують низку «інструкцій» для розуміння коду української культури [18].

Новітньою формою збереження та актуалізації об'єктів матеріальної і нематеріальної культурної спадщини в Україні стали й економuzeї – вид музеїв, що знайшли поширення в світовій музейній мережі, починаючи з 70-х рр. XX ст. Вони дозволяють активно долучити до збереження, актуалізації та використання матеріальної і нематеріальної спадщини місцеві громади. Економuzeї не лише відтворює і зберігає традиції у реальному життєвому середовищі, але й культурний простір загалом. Серед них Музей ткацтва у с. Буша (Вінницька обл.), в якому відтворюється повний процес виготовлення ткацького виробу; Музей вівчарства (с. Космач, Івано-Франківська обл.), об'єктом експонування якого є вівчарство як традиційне господарство гуцулів; Музей ремесел (с. Іза Закарпатської обл.), який зберігає традиції лозоплетіння, народного ткацтва і сироваріння та ін. Нова форма музею створює повноцінний образ історії та культури певного регіону, дає можливість через власний досвід залучитися до своєї історії та культури.

Поява вузькопрофільних, спеціалізованих музеїв, присвячених окремій темі, особистості, музейному предмету, традиціям, ремеслам у містах, селах, закладах освіти, установах, на підприємствах, є

ще одним яскравим виявом процесів локалізації у музейній справі України. Лише у Волинській області в останні десятиріччя започаткували свою діяльність Аптека-музей (м. Луцьк) Музей солом'яного мистецтва «Солом'яне диво» (с. Купичів), Музей-садиба Ігоря Стравінського (м. Устилуг), Музей одного експоната – стародавнього човна-довбанки (м. Маневичі), музеї історії сіл Княгининок, Кукли, Кисилин, Соловичі, Музей волинського лісу (Цуманська ТГ), Музеї історії Волинської обласної державної теле-радіо компанії, історії становлення судової влади на Волині (м. Луцьк) та ін. Такі музеї уособлюють прагнення зберегти музей як простір речей, які несуть пам'ять про минуле, зробити їх зрозумілими пересічній людині, протистояти владі стереотипів, які несе в собі глобалізація. У невеликих містах, окремих селах створення таких музеїв дозволяє підкреслити їх унікальність.

Глобалізація активізувала міжнародну музейну співпрацю, обмін виставками, експонатами та досвідом, проведення спільних інтеркультурних дослідницьких проєктів, які поєднують локальні та глобальні підходи. Сьогодні в Україні представництва міжнародних музейних організацій активно працюють над впровадженням світових практик у вітчизняне музейництво, урізноманітнюють контактів працівників музеїв України з колегами з-за кордону. Це сприяє включенню музеїв у міжкультурний діалог, збагаченню культурного простору, популяризації української спадщини, інтеграції українців у світове співтовариство. Про вагомі досягнення музейників у реалізації новітньої місії музею свідчить міжнародне визнання їх практик та реалізованих проєктів (Музей «Дім Франка» нагороджений спеціальною відзнакою «За лідерство» Міжнародної премії «Živa Award», 2022 р.; генеральний директор Національного музею Героїв Небесної Сотні та Революції Гідності Ігор Пошивайло – премією Кеннета Гадсона, 2024 р.; Національний музей мистецтв ім. Богдана та Варвари Ханенків – музейною премією Outstanding Museum Practice Award, 2024 р.). Останні є дієвою формою промоції України та її спадщини.

Глобалізація перетворила вітчизняні музеї у важливу складову культурного туризму, виокремила музейний туризм як окремий напрям зацікавлення та подорожей туристів. Музеї допомагають туристам краще зрозуміти українську культуру, історію та традиції, що робить їх важливим елементом туристичного досвіду, сприяють розвитку міжнародного і регіонального туризму. Завдяки діяльності музеїв підтримується культурне розмаїття, відбувається міжкультурний діалог, обмін знаннями між відвідувачами та громадянами країни. Завдяки включенню музеїв до складної структури туристичного контенту туристи повторно відвідують конкретне місто, регіон, формується лояльність туристів до певної дестинації.

Розширення напрямів і форм взаємодії українського музейництва із зовнішнім світом все більше призводить до розуміння важливості збереження та популяризації національної та регіональних культур. Найкращі світові музейні практики не уніфікують діяльність музеїв, а розглядаються ефективним інструментом презентації етнічної і локальної культури та історії експозиційними засобами. Глобалізація впливає на відродження національної та місцевої культурної ідентичностей.

Як впливова соціокультурна інституція, музеї активують роль національних культурних цінностей у ході світової інтеграції, виховують усвідомлення особистістю ролі культурного надбання в історичному розвитку, повагу до культурних цінностей, залучають до дбайливого їх збереження [4; 23].

Складний процес поєднання глобальних тенденцій у розвитку музейного світу і національних, місцевих особливостей діяльності музейних установ, дозволяє визначити його як глокалізацію. Уведений у науковий обіг наприкінці ХХ ст. Роландом Робертсоном термін «глокалізація» поєднав два слова – «глобалізація» та «локалізація», акцентуючи увагу на вияві відповідних спрямувань у культурному житті суспільства [25]. Міжнародні музейні практики, які знайшли поширення у багатьох країнах світу, використовуються в Україні, базуючись на стратегічному завданні збереження та популяризації національної спадщини, її дієвого використання для сталого розвитку місцевих громад, що засвідчує вияв процесу глокалізації.

Адаптація новітніх форм і методів музейної діяльності до умов розвитку України, місцевих традицій формує гетерогенність та структурованість регіональних музейних практик. Саме на цій основі вітчизняні музеї можуть і мають стати осередками збереження, відродження матеріальної і духовної культури народу, розвитку місцевих культурних традицій, регіональних особливостей. Актуалізація музейними засобами національних, регіональних проблем набуває у зв'язку з цим особливого значення. Виставки та експозиції музеїв виступають формою національного самовираження. Глобалізація у світовому музейництві призводить не лише до того, що музейні установи використовують уніфіковані інструменти взаємодії з відвідувачами, але й пришвидшує появу нових культурних відмінностей та акцентуацій у контексті взаємодії локальна – глобальна.

Висновки. Отже, глобалізація справляє двоякий вплив на розвиток музейного світу: з одного боку, вона сприяє уніфікації, гомогенізації, гібридизації музейної діяльності, культурному обміну та збагаченню, з іншого – викликає процеси локалізації, базовані на збереженні, презентації та популяризації унікальної національної культурної спадщини.

Великі можливості для інтеграції вітчизняних музеїв у міжнародний інформаційний простір,

трансляції світовому співтовариству унікальних колекцій відкрили цифрові трансформації. Урізноманітнення інституційних моделей музейних установ (інтерактивні музеї; установи музейного типу; приватні музеї; економuzeї; вузькопрофільовані, спеціалізовані місцеві музеї), видів музейної активності дозволяє впроваджувати в Україні найкращі зарубіжні практики співпраці з аудиторією і разом із тим дбати про збереження, популяризацію національної і регіональної спадщини. Інтегруючи глобальні тренди, вітчизняні музеї зберігають національний колорит і підкреслюють унікальність української культури та її регіонів. Глобалізаційні процеси вплинули на більш активне включення музеїв у туристичну індустрію, поглиблення міжнародної музейної співпраці. Розширюючи сферу своєї діяльності, музеї об'єднується з місцевими громадами, виступаючи дієвим інструментом формування національної і місцевої ідентичностей. Актуалізована національна проблематика, як складова соціокультурних процесів, стала пріоритетним напрямом українського музейного будівництва. Усе це свідчить про посилення у розвитку українського музейництва процесів глокалізації.

Список використаної літератури

1. Банах В. Музейні інновації та інтерактивність у теорії та практиці музейної справи. *Historical and Cultural Studies*. 2016. Vol. 3. No. 1. P. 1–5.
2. Белікова М. В. Запровадження інноваційних технологій в музеях України. *Наук. пр. історичного ф-ту Запорізь. нац. ун-ту*. 2015. № 43. С. 326–330.
3. Бондарець О. В. Музеї: збереження спадщини, осмислення минулого, формування ідентичності. *Наук. зап. НаУКМА. Історія і теорія культури*. 2021. Т. 4. С. 106–112. DOI: <https://doi.org/10.18523/2617-8907.2021.4.106-112>.
4. Вербицька П. В. Музейна комунікація в умовах викликів глобалізації. *Historical and cultural studies*. 2016. Vol. 3. No. 1. С. 21–24.
5. Вільчинський А. О. Музейний туризм в аспекті розвитку туристичного потенціалу в межах Тернопільського Придністер'я. *Наук. зап. Тернопіль. нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка*. Серія: Географія. 2012. № 1. С. 170–174.
6. Вощенко В. Ю. Музей як форма міжкультурної комунікації у глобалізованому суспільстві. *Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми і перспективи*: матеріали І Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., м. Полтава, 3 груд. 2015 р. / редкол. : І. Г. Передерій, А. А. Соляник та ін. Полтава : ПолтНТУ, 2016. С. 131–133.
7. Гаврилюк С. Провідні тенденції розвитку музеїв світу у ХХІ ст. *Волинський музейний вісник*: наук. зб.: Вип. 11 / Упр-ня культури, з питань релігій та національностей. Волин. ОДА; Волин. краєзн. музей; каф. музеєзнавства, пам'яткознавства та інформ.-аналіт. діяльн. ВНУ ім. Лесі Українки; упоряд. Є. І. Ковальчук. Луцьк : ПП «Волин. друк.», 2021. С. 5–8.
8. Гаврилюк С. В., Надольська В. В. Трансформація музейного світу у ХХІ ст.: міжнародний та український досвід. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський зб. наук. пр. молодих учених Дрогобиць. держ. пед. ун-ту ім. І. Франка*. 2022. Вип. 57. Т. 1. С. 41–49. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/57-1-5>
9. Караманов О. Музей у просторі часу та ідеології: можливості множинних інтерпретацій соціальних дискурсів. *Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie*. Częstochowa : Wydawnictwo im. S. Podobińskiego Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. 2017. Т. XXVI. No. 2. S. 57–66.
10. Маньковська Р. Музеї України у суспільно-історичних викликах ХХ – початку ХХІ століть. *Український історичний журн.* 2017. № 3. С. 202–205.
11. Мельник А. В., Качаровський Р. Є., Єрко І. В., Мельник Н. В. Музеї як детермінанти розвитку туризму в умовах децентралізації. *Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі* : колективна монографія / за наук. ред. Л. Ю. Матвійчук, Ю. М. Барського, М. І. Лепкого. 8 вид. Луцьк, 2022. С. 260–280.
12. Надольська В. В. Установи музейного типу в сучасному музейному просторі. *Волинський музейний вісник*: Наук. зб.: Вип. 14 / Департамент культури, молоді та спорту Волин. ОДА; Волин. краєзн. музей; каф. музеєзнавства, пам'яткознавства та інформ.-аналіт. діяльн. ВНУ ім. Лесі Українки; упоряд. Є. І. Ковальчук. Луцьк : ПП «Волин. друк.», 2024. С. 9–14.
13. Надольська В. Місія музею в сучасному світі. *Волинський музейний вісник*: Наук. зб.: Вип. 13 / Департамент культури, молоді та спорту Волин. ОДА; Волин. краєзн. музей; каф. музеєзнавства, пам'яткознавства та інформ.-аналіт. діяльн. ВНУ ім. Лесі Українки; упоряд. Є. І. Ковальчук. Луцьк : ПП «Волин. друк.», 2023. С. 19–24.
14. Надольська В. В. Середовищний музей як форма збереження та актуалізації історико-культурного ландшафту. *Волинський музейний вісник*: Наук. зб.: Вип. 12 / Упр-ня культури, з питань релігій та національностей. Волин. ОДА; Волин. краєзн. музей; каф. музеєзнавства, пам'яткознавства та інформ.-аналіт. діяльн. ВНУ ім. Лесі Українки; упоряд. Є. І. Ковальчук. Луцьк, 2022. С. 25–29.
15. Новікова Г. Ю. Багатогранність моделей середовищних музеїв у світовому музейному просторі. *Культура України*. Серія: культурологія. 2017. Вип. 58. С. 185–191.
16. Олійник В. В., Коцан В. В. Сучасні форми збереження та популяризації традиційних ремесел Карпатського регіону засобами Закарпатського музею архітектури та побуту. *Наук. праці*. Серія «Історія» : наук. журн. Миколаїв, 2017. Вип. 208. Т. 292. С. 110–115.
17. Панас Н. Музеї ХХІ століття в умовах глобалізації: нові смисли, виклики та тенденції. *Historical and Cultural Studies*. 2016. Vol. 3. Num. 1. P. 93–96.
18. Роль музеїв у культурному та соціально-економічному розвитку. URL: <http://surl.li/aikcb> (дата звернення 08.12.2024).

19. Рябчикова Ф. Музей і місцева громада: шляхи взаємодії. *Волинський музейний вісник* : наук. зб. / упр-ня культури Волин. ОДА ; Волин. краєзн. музей ; каф. документознавства і музейн. справи СНУ ім. Лесі Українки; Упоряд. А. Силук. Луцьк, 2015. Вип. 7. С. 102–107.
20. Салата О. О. Еволюція музею як соціокультурного інституту в умовах процесу глобалізації. *Сумська старовина*. 2013. № XL. С. 150–157.
21. Сурмач О. Музей як соціокультурний інститут: історичний досвід і українська практика. *Соціогуманітарні проблеми людини*. 2016. № 9. С. 49–55.
22. Україна – рекордсмен за кількістю музеїв. URL: <http://surl.li/skuvk> (дата звернення: 23.01.2025).
23. Філіпчук Н. О. Український і зарубіжний досвід діяльності музейних інституцій: культуротворчі і націєзберігаючі засади. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2018. № 5 (86). С. 224–225. DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2018-86-5-224-225>
24. Чернобай Ю. М. Екомузей – перехрестя інновацій і традицій. *Наук. зап. Держ. природознавчого музею*. 2012. Вип. 28. С. 3–10.
25. Roland Robertson. *Globalization: Social Theory and Global Culture*. London : SAGE Publications, 1992. 224 p.

References

1. Banakh V. Muzeini innovatsii ta interaktyvnist u teorii ta praktytsi muzeinoi spravy [Museum innovations and interactivity in the theory and practice of museum affairs]. *Historical and Cultural Studies*. 2016. Vol. 3. Num. 1. P. 1–5 [in Ukrainian].
2. Bielikova M. V. Zaprovdzhennia innovatsiinykh tekhnolohii v muzeiakh Ukrainy [Introduction of innovative technologies in museums of Ukraine]. *Scientific works of the Faculty of History of Zaporizhzhya National University*. 2015. № 43. S. 326–330 [in Ukrainian].
3. Bondarets O. V. Muzei: zberezhennia spadshchyny, osmyslennia mynuloho, formuvannia identychnosti [Museums: heritage preservation, understanding the past, identity formation]. *NaUKMA Research Papers. History and theory of culture*. 2021. T. 4. S. 106–112. DOI: <https://doi.org/10.18523/2617-8907.2021.4.106-112> [in Ukrainian].
4. Verbytska P. V. Muzeina komunikatsiia v umovakh vyklykiv hlobalizatsii [Museum communication in the face of globalization challenges]. *Historical and cultural studies*. 2016. Vol. 3. No. 1. S. 21–24 [in Ukrainian].
5. Vilchynskyi A. O. Muzeinyi turizm v aspekti rozvytku turystychnoho potentsialu v mezhakh Ternopilskoho Prydnister'ia [Museum tourism in the aspect of development of tourist potential within the Ternopil Transnistria]. *The Scientific issues of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. Seriiia : Heohrafiia*. 2012. № 1. S. 170–174 [in Ukrainian].
6. Voshchenko V. Yu. Muzei yak forma mizhkulturnoi komunikatsii u hlobalizovanomu suspilstvi [Museum as a form of intercultural communication in a globalized society]. *Dokumentno-informatsiini komunikatsii v umovakh hlobalizatsii: stan, problemy i perspektyvy: materialy I Vseukrainskoi nauk.-prakt. internet-konf., m. Poltava, 3 hrudnia 2015 r. / redkol. : I. H. Perederii, A. A. Solianyk ta in. Poltava : PolNTU*, 2016. S. 131–133 [in Ukrainian].
7. Havryliuk S. Providni tendentsii rozvytku muzeiv svitu u XXI st. [Leading trends in the development of world museums in the 21st century.]. *Volyn museum bulletin: Nauk. zb.: Vyp. 11 / Upr-nia kultury, z pytan relihii ta natsionalnostei. Volyn. ODA; Volyn. kraiezn. muzei; kaf. muzeieznnavstva, pamiatkoznavstva ta inform.-analit. diialn. VNU imeni Lesi Ukrainky; uporiad. Ye. I. Kovalchuk. Lutsk : PP «Volynska drukarnia», 2021. S. 5–8* [in Ukrainian].
8. Havryliuk S. V., Nadolska V. V. Transformatsiia muzeinoho svitu u XXI st.: mizhnarodnyi ta ukraïnskyi dosvid [Transformation of the museum world in the 21st century: international and Ukrainian experience]. *Humanities Science Current Issues: Interuniversity collection of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University Young Scientists Research Papers*. 2022. Vyp. 57. Tom 1. S. 41–49 [in Ukrainian].
9. Karamanov O. Muzei u prostori chasu ta ideolohii: mozhlyvosti mnozhynnykh interpretatsii sotsialnykh dyskursiv [Museum in the space of time and ideology: possibilities of multiple interpretations of social discourses]. *Scientific Works of the Jan Długosz Academy in Częstochowa*. Częstochowa: Wydawnictwo im. S. Podobińskiego Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. 2017. T. XXVI. No. 2. S. 57–66 [in Polish].
10. Mankovska R. Muzei Ukrainy u suspilno-istorychnykh vyklykakh XX – pochatku XXI stolit [Museums of Ukraine in social and historical challenges of the XX – early XXI centuries]. *Ukrainian Historical Journal*. 2017. № 3. S. 202–205 [in Ukrainian].
11. Melnyk A. V., Kacharovskiy R. Ye., Yerko I. V., Melnyk N. V. Muzei yak determinanty rozvytku turizmu v umovakh detsentralizatsii [Museums as determinants of tourism development in the context of decentralization]. *Perspektyvy rozvytku turizmu v Ukraini ta sviti: upravlinnia, tekhnolohii, modeli : kolektyvna monohrafiia / za nauk. red. L. Yu. Matviichuk, Yu. M. Barskoho, M. I. Lepkoho*. 8 vyd. Lutsk, 2022. S. 260–280 [in Ukrainian].
12. Nadolska V. V. Ustanovy muzeinoho typu v suchasnomu muzeinomu prostori [Museum-type institutions in the modern museum space]. *Volyn museum bulletin: Nauk. zb.: Vyp. 14 / Departament kultury, molodi ta sportu Volyn. ODA; Volyn. kraiezn. muzei; kaf. muzeieznnavstva, pamiatkoznavstva ta inform.-analit. diialn. VNU imeni Lesi Ukrainky; uporiad. Ye. I. Kovalchuk. Lutsk : PP «Volynska drukarnia», 2024. S. 9–14* [in Ukrainian].
13. Nadolska V. Misiia muzeiu v suchasnomu sviti [The mission of the museum in the modern world]. *Volyn museum bulletin: Nauk. zb.: Vyp. 13 / Departament kultury, molodi ta sportu Volyn. ODA; Volyn. kraiezn. muzei; kaf. muzeieznnavstva, pamiatkoznavstva ta inform.-analit. diialn. VNU imeni Lesi Ukrainky; uporiad. Ye. I. Kovalchuk. Lutsk: PP «Volynska drukarnia», 2023. S. 19–24* [in Ukrainian].

14. Nadolska V. V. Seredovyshchnyi muzei yak forma zberezhennia ta aktualizatsii istoriko-kulturnoho landshtafu [Environmental museum as a form of preservation and actualization of the historical and cultural landscape]. *Volyn museum bulletin: Nauk. zb.: Vyp. 12 / Upr-nia kultury, z pytan religii ta natsionalnostei. Volyn. ODA; Volyn. kraiezn. muzei; kaf. muzeiznavstva, pam'iatkoznavstva ta inform.-analit. diialn. VNU imeni Lesi Ukrainky; uporiad. Ye. I. Kovalchuk. Lutsk, 2022. S. 25–29* [in Ukrainian].
15. Novikova H. Yu. Bahatohrannist modelei seredovyshchnykh muzeiv u svitovomu muzeinomu prostori [Versatility of Models of Environmental Museums in the World Museum Space]. *Culture of Ukraine. Serii: kulturolohiia. 2017. Vyp. 58. S. 185–191* [in Ukrainian].
16. Oliinyk V. V., Kotsan V. V. Suchasni formy zberezhennia ta populiaryzatsii tradytsiinykh remesel Karpatskoho rehionu zasobamy Zakarpatskoho muzeiu arkhitektury ta pobutu [Modern forms of preservation and popularization of traditional crafts of the Carpathian region by means of the Transcarpathian Museum of Architecture and Life]. *Scientific works. Serii «Istoriia»: naukovi zhurnal. Mykolaiv, 2017. Vyp. 208. Tom 292. S. 110–115* [in Ukrainian].
17. Panas N. Muzei XXI stolittia v umovakh hlobalizatsii: novi smysly, vyklyky ta tendentsii [XXI century museums in the conditions of globalization: new meanings, challenges and trends]. *Historical and Cultural Studies. 2016. Vol. 3. Num. 1. P. 93–96* [in Ukrainian].
18. Rol muzeiv u kulturnomu ta sotsialno-ekonomichnomu rozvytku. URL: <http://surl.li/aikcb> (data zvernennia 08.12.2024) [in Ukrainian].
19. Riabchykova F. Muzei i mistseva hromada: shliakhy vzaiemodii [Museum and local community: ways of interaction]. *Volyn museum bulletin: nauk. zb. / upr-nia kultury Volyn. ODA ; Volyn. kraiezn. muzei ; kaf. dokumentoznavstva i muzein. cpravy SNU im. Lesi Ukrainky; Uporiad. A. Syliuk. Lutsk, 2015. Vyp. 7. S. 102–107* [in Ukrainian].
20. Salata O. O. Evoliutsiia muzeiu yak sotsiokulturnoho instytutu v umovakh protsesu hlobalizatsii [Evolution of the museum as a socio-cultural institution in the context of the globalization process]. *Sumy's antiquity. 2013. № XL S. 150–157* [in Ukrainian].
21. Surmach O. Muzei yak sotsiokulturnyi instytut: istorychnyi dosvid i ukrainska praktyka [Museum as a socio-cultural institution: historical experience and ukrainian practice]. *Socio-humanitarian problems of a person. 2016. № 9. S. 49–55* [in Ukrainian].
22. Ukraina – rekordsmen za kilkistiu muzeiv. URL: <http://surl.li/skuvk> (data zvernennia: 23.01.2025) [in Ukrainian].
23. Filipchuk N. O. Ukrainskyi i zarubizhnyi dosvid diialnosti muzeinykh instytutsii: kulturotvorchi i natsiiezberihaiuchi zasady [Ukrainian and foreign experience of museum institutions: cultural and nation-preserving principles]. *Spirituality of the individual: methodology, theory and practice. 2018. № 5 (86). S. 224–225. DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2018-86-5-224-225>* [in Ukrainian].
24. Chernobai Yu. M. Ekomuzei – perekhrestia innovatsii i tradytsii [Ecomuseum – a crossroads of innovations and traditions]. *Scientific notes of the State Museum of Natural History. 2012. Vyp. 28. S. 3–10* [in Ukrainian].
25. Roland Robertson. Globalization: Social Theory and Global Culture. London: SAGE Publications, 1992. 224 p. [in English].

GLOCALIZATION AND DEVELOPMENT OF MUSEUM ACTIVITIES IN UKRAINE

Valentyna NADOLSKA – PhD (History), Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Museum and Monument
Studies and Information-Analytical Activities, Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk
Svitlana HAVRYLIUK – Doctor of Historical Sciences, Professor,
Head of the Department of Museum and Monument Studies
and Information-Analytical Activities, Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk

The article elucidates the impact of globalization processes on the development of Ukrainian museum business. Attention is focused on the ambivalence of changes in the national museum industry – the introduction of the latest foreign practices into museum activities and the fulfillment by museums of the mission of preservation, presentation and popularization of national and regional history, cultural heritage, the formation of national and local identities by museum means. Specific examples are used to present the forms of integration of domestic museums into the international field of culture, the world information space, the processes of diversification of institutional models of domestic museum institutions, types of museum activity.

Key words: glocalization, globalization, localization, museum, virtual museum, interactive museum, ecomuseum, museum-type institutions, national cultural heritage, Ukraine, national identity.

UDC 069.6(477)

GLOCALIZATION AND DEVELOPMENT OF MUSEUM ACTIVITIES IN UKRAINE

Valentyna NADOLSKA – PhD (History), Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Museum and Monument
Studies and Information-Analytical Activities,
Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk

Svitlana HAVRYLIUK – Doctor of Historical Sciences, Professor,
Head of the Department of Museum and Monument Studies
and Information-Analytical Activities,
Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk

The purpose of the article is to highlight the processes of the Ukrainian museology development in the conditions of coexistence of multidirectional trends of unification of socio-cultural life, museum forms and activities, on the one hand, and articulating the content of national heritage, regional history, and culture by museum means, on the other hand.

The scientific novelty of the study concerns the comprehensive analysis of the processes of globalization and localization, which, in their interpenetration and combination, determine the development of the modern museum world, in general, and Ukrainian museology, in particular.

Research methodology. In the article, glocalization in the development of museum activity in Ukraine in the first decades of the 21st century is considered based on functional, comparative, and comprehensive approaches, a set of general scientific and special methods.

Conclusions. Globalization has a dual impact on the development of museum work in Ukraine. On the one hand, it contributes to the homogenization and hybridization of museum activities, cultural exchange, and enrichment, and on the other hand, it gives rise to localization processes based on the preservation, presentation, and popularization of the unique national cultural heritage. Digital transformations have opened up great opportunities for the integration of Ukrainian museums into the international information space. Diversification of institutional models of museum institutions (interactive museums, museum-type institutions, private museums, economic museums, narrowly profiled, specialized local museums) and types of museum activity allows Ukraine to implement the best foreign practices of cooperation with the audience and, at the same time, implement the policy of preserving and updating national and regional heritage. Globalization processes have stimulated a more active inclusion of museums in the tourism industry, deepening international museum cooperation. By expanding the scope of its activity, museums unite with local communities, contributing to the formation of national and local identities. All this testifies to the strengthening of glocalization processes in the development of Ukrainian museum management.

Prospects for further research. The issues of the formation and development of new types of domestic museums, the transformation of the mission of regional museums in the postmodern era, and the ways and forms of interaction between museum institutions and local communities to form respect for cultural heritage among Ukrainians require more extensive study.

Key words: glocalization, globalization, localization, museum, virtual museum, interactive museum, economuseum, museum-type institutions, national cultural heritage, Ukraine, national identity.

Стаття надійшла до редакції 20.01.2025

Отримано після доопрацювання 6.02.2025

Прийнято до друку 8.02.2025

УДК 069 : 338.48

ЯВИЩА НАДМІРНОГО ТУРИЗМУ І МУЗЕЇ : ВИЗНАЧЕННЯ ЗАГРОЗ ТА ЇХ ПОПЕРЕДЖЕННЯ

Віталій БОНДАРЧУК – кандидат історичних наук,
Національний університет «Острозька академія», м. Острог
<https://orcid.org/0009-0006-3460-8542>
<https://doi.org/10.35619/ucpmk.50.1006>
vitalii.bondarchuk@oa.edu.ua

У рамках вивчення заявленої теми опрацьовано джерела інформації різного типу і походження. Велику частину з них складає комплекс досліджень із різними територіальними рамками з рецензованих видань. У результаті сформовано верифікований масив відомостей про загрози, які явища надмірного туризму складають для музеїв і деяких інших культурних інституцій. Також охарактеризовано деякі спроби музеїв врегулювати і (чи) уникнути явищ надмірного туризму. Встановлено, що музеї зазнають негативних впливів різних явищ надмірного туризму. Одночасно визначено, що порівняно з іншими культурними інституціями і туристичними об'єктами ступінь цих впливів була дещо меншою. Але причиною цього є співпраця музеїв із державними органами влади муніципального і центрального рівнів.

Ключові слова: музеї, надмірний туризм, туризм, міжкультурна комунікація, глобалізація, Україна, Європа.

Постановка проблеми. Досліджувана тема є лише одним із чисельних наслідків, часто далеко некрощого змісту, спричиненого глобальними змінами у всіх сферах людського існування. Відтак найбільш вичерпно їх культурний аспект охарактеризував саме В. Гьосле (*V. Hösle*): «Культурний релятивізм, незважаючи на його позірну прогресивність, заперечує існування обов'язкових моральних норм для міжкультурного спілкування, а це не набагато краще ніж владний позитивізм» [2; 175].

Саме у канві згаданих філософом процесів лежать явища надмірного туризму. Але предмет